

Логвинюк І. О. – студентка 5 курсу
факультету культури і мистецтв
Волинського національного університету
імені Лесі Українки;

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук,
доцент, завідувач
кафедри образотворчого мистецтва
Прокопович Т. А.

Міфічні істоти «Лісової пісні» у контексті образотворчого мистецтва

Постановка проблеми. В Україні спостерігається загальний активний розвиток національної самосвідомості, прагнення до культурного відродження, розкриття власних традицій, в тому числі й української міфології. Українська міфологія активно розвивалась до того як на Русі запровадилось християнство. Відтоді офіційно вона перестала існувати і більшість свідчень про неї було втрачено. Проте, продовжила існувати нижча міфологія, яка тісно перепліталася з християнством. Сучасні пам'ятки слов'янської міфології збереглися у народних традиціях і фольклорі, звідти перейшли в образотворче мистецтво.

Мета дослідження визначається потребою дослідити та зберегти міфологію Волині, проаналізувати зображення міфічних істот в образотворчому мистецтві

Результати дослідження. Найпоширенішими на Волині є перекази про водяників, русалок водяних, лісових та польових. Водяник – це дух води, який уособлює могутність і небезпечність цієї стихії, з дуже великим хвостом і крилами. Він може приймати подобу людини, собаки, kota, козла, качура, але найчастіше риби. Мав владу над всіма водними жителями включно з русалками, з якими також мій одружуватися.

Русалок найчастіше описують як молодих дівчат, проте зустрічаються і малі діти та чоловіки-русальці. Русалок зазвичай зображують голими або в одній білій сорочці, з довгим мокрим розпущеним русим або зеленим волоссям з осоки, очі зелені як в

жаби або чорні. За переказами вони носять вінки з осоки та зілля, бува можуть показуватися людям як звичайні дівчата в традиційному одязі. Вважається, що вони не відкидають тіні і не залишають слідів. Живуть громадами під водою. Весною виходять вечорами з води і гуляють по землі до осені. Вони бігають по траві, гойдаються на гіллі верби та заманюють хлопців піснями і лоскочуть до смерті або затягують у воду.

Русалки лісові або ж мавки – це високі, круглолиці жінки з довгим волоссям, в яке вплетені квіти. Тонкий прозорий одяг недбало вкриває тіло. Характерною особливістю мавок – відсутня шкіра на спині. Мавки живуть громадою у лісі, взимку десь ховаються, але час від часу можуть виходити. Коли тане сніг, мавки бігають та садять квіти, щоб потім зібрати і вплести у волосся. Вони люблять танцювати і співати на ігрищах. Як і русалки, заманюють людей та лоскочуть до смерті.

Русалка польова або поляниця – це красива дівчина з довгим волоссям, вінком та вбранням з трави чи квітів. Вона приносить родючість полю та сприяє врожаю.

Найчастіше ми можемо побачити цих міфологічних створінь на ілюстраціях до драми феєрії Лесі Українки «Лісова пісня». У 1930 році цей твір було проілюстровано дереворитами О. Сахновської. У ілюстрації до прологу ми бачимо оголену русалку з вплетеними у розпущене волосся водяними ліліями, яка сидить і розмовляє з водяником. На ілюстрації до I дії зображена Мавка у простій довгій сорочці з заплетеним волоссям у дві коси її голову прикрашає тонкий вінок із трави, у другій дії вона виглядає як звичайна сільська дівчина [2, с. 2–5].

На ілюстраціях 1950 року Михайло Дерегус передає трансформацію головної героїні, спочатку її образ примарний, у чорнявої Мавки на голові вінок, який за формою нагадує діадему, вона постає оголеною або у шатах, які зливаються з лісовими хащами, а у фіналі ми бачимо її як абсолютно реальну дівчину у відчаї від зради. На першій ілюстрації також зображений похмурий Лісовик, який сидить спершись на палку і голова Водяника, який виринає подивитися на Мавку [5, с. 15–85].

Надія Лопухова створила 22 ілюстрації у техніці лінорізу – це найбільша серія ілюстрацій до «Лісової пісні». Мавка одягнена у

вишиванку, голову прикрашає довга стрічка з квітковим орнаментом[6, с. 10].

Найвідомішу серію ілюстрації створила Софія Караффа-Корбут, вони вважаються вершиною її творчості. На відмінну від попередніх, її ілюстрації кольорові, більш стилізовані і прикрашені декоративними рослинними елементами, персонажі чітко відповідають опису Лесі Українки. Так у Русалки є два вінки – «один більший, зелений, другий маленький, як коронка, перловий, з-під нього спадає серпанок», у неї світле зеленоруде волосся, напівпрозора сукня у холодній кольоровій гамі, є намисто, сережки та браслет із перлин. У мавки темно зелене волосся, одяг напівпрозорий, на тілі є пояс із листям який нагадує коротку спідницю. Сукні та аксесуари Русалки та Мавки постійно змінюються. Водяник зображений як «древній сивий дід, довге волосся і довга біла борода всуміш з баговинням звисають аж по пояс. Шати на ньому – барви мулу, на голові корона із скойок» [3, с. 3–10].

У 2012 році видали книгу з яскравими кольоровими ілюстраціями Віталія Мітченко, його Мавка має насичено салатову шкіру і темно бірюзове волосся, такого ж кольору і її вінок та невелика корона з листя. У Водяника є вінок із жовтого латаття, а з плечей ростуть плавники, в правій руці він тримає мушлю, а в лівій палицю, яку обвив Цар Полоз [4, с. 8–14].

У 2017 році з'явилися наївні ілюстрації Поліни Дорошенко створені за допомогою акрилу, італійського олівця, ручок, а також таких технік як декупаж, колаж та граттаж. Художниця використала обмежену кольорову гаму: чорний, червоний, зелений. Вона приділила увагу передачі характерів персонажів та їх психологічного розвитку протягом твору, але навмисно відійшла від традиційного зображення персонажів, так ми бачимо Русалку, Водяника і Того, що греблі рве із риб'ячими хвостами.

Для видання 2021 року Олеся Вітовська намалювала 18 яскравих живописних зображень, серед яких багато пейзажів. На ілюстрації «Я вільна, як вода!» лежить на воді щаслива Русалка, у неї лимонно жовте волосся, вінок із водяних лілій та фіолетовий риб'ячий хвіст, її сварить Водяник – невеликий коричневий дід із білою бородою, короною з перлівниць та кінцівками як у жаби. На картині «А хто мене збудив?» ми бачимо шатенку Мавку з вінком із квітів у білій

сукні вона стоїть біля дерева і слухає гру на сопілці, на задньому плані за озером танцюють лісові духи. Як справжня лісова царівна, у зеленій, вкритій квітами сукні, з зеленим волоссям, червоним намистом і великим вінком Мавка представлена на ілюстрації «Солов'ї весільним співом дзвонять». Інші лісові духи ніби вписані у пейзаж.

Чимало волинських художників надихалися драмою феєрією «Лісова пісня» та українською міфологією створюючи свої роботи. Графік Леонід Хведчук створив декілька ліноритів з зображенням Лукаша і Мавки, де показав головну героїню як дівчину з вінком або квіткою на голові. Шамрила Микола теж створив лінорити з цими персонажами, там Мавка виглядає як звичайна дівчина. Савицький Михайло створив 5 ліноритів ілюстрацій до «Лісової пісні», Русалка і Мавка чорноволосі, з вінками на голові [1, с. 5].

Висновки. Вагомий внесок у збереження і популяризацію Волинської міфології внесла Леся Українка створивши драму феєрію «Лісова пісня». Вона надихала багатьох ілюстраторів та художників починаючи з 1930 року по сьогоднішній день. Більшість з них графіки. Зазвичай персонажі виглядали як звичайні люди з вінками та рослинними мотивами на одязі, проте деякі митці, щоб створити більш впізнаваний та колоритний образ зображали Русалку Водяну з риб'ячим хвостом чи Водяника з кінцівками як у жаби, що суперечить традиційним уявленням про них на Волині. Тому, на нашу думку є перспективним дослідження Волинської міфології і представлення її через образотворче мистецтво.

Джерела та література

1. Виставка присвячена 140-річчю з дня народження Лесі Українки. 2011: кат. Вист. Луцьк, 2011. С. 5.
2. Українка Л. Лісова пісня. Драма-феєрія в трьох діях. Харків – Київ: Державне видавництво України; друк. «Київ-Друк», 1930. С. 2–5.
3. Українка Л. Лісова пісня. Київ: Веселка, 2007. С. 3–10.
4. Українка Л. Лісова пісня. Київ: Грамота, 2012. С. 8–14.
5. Українка Л. Лісова пісня. Київ: Державне видавництво художньої літератури, 1950. С. 15–85.
6. Українка Л. Лісова пісня. Київ: Дніпро, 1970. С. 10.